

TÜRKİYE'DE ORTA ASYA TÜRK TARİHİ ARAŞTIRMALARI

PALA, Ayhan
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Türkiye'de Orta Asya Türk tarihine Joseph Deguignes, Leon Cahun ve Mustafa Celâleddin Paşa'nın eserleri ile dikkat çekilmesinden sonra bu alanda araştırmalar yapılmasına başlanmıştır. Fuad Köprülü'nün **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar** kitabı kendi alanında öncü bir kitap olarak daha sonraki pek çok araştırmaya zemin hazırlamıştır. Rusya'dan gelen Zeki Velidî Togan, Abdülkadir İnan gibi ilim adamlarının Türkiye'de, Türkiyat Enstitüsü, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yaptıkları çalışmalar, Atatürk'ün bu alanlara duyduğu ilgi ve verdiği destek ile hız kazanmıştır. Onun ölümünden sonra kurduğu müesseselerin bu çalışmaları aynı hız ve şevkle devam ettirdiği söylenemez.

1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Orta Asya'da yeni Türk devletlerinin kurulması bu alana duyulan ilgiyi arttırmışsa da bu alanda sağlam bir ilmî zemine sahip olunamaması sebebiyle yüksek seviyede çalışmalar yapılamamıştır. Ortaya çıkan bilgi ihtiyacı tercüme eserlerle kısmen karşılanmışsa da telif eserlere duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Sayıları her yıl artan Türk üniversitelerinde Orta Asya Türk tarihi araştırmalarına da eğilinmiş ve bazı akademik çalışmalar yapılmıştır.

Tebliğimizde Türkiye'de Orta Asya Türk tarihi ile ilgili araştırmalar değerlendirilerek bu alandaki problemler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Orta Asya, Türk tarihi.

ABSTRACT

After the attention had been attracted to Central Asia Turkish history by the works of Deguignes, Leon Cahun ve Mustafa Celaleddin Paşa, research about this topic started in Turkey. Fuad Köprülü's book '**Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**' has been taken as a basis for the later research. The work realized in Turkey in Türkiyat Enstitüsü (Turkish Enstitute), Türk Dil Kurumu (Turkish Language Association), Türk Tarih Kurumu (Turkish Historical Society and Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (Faculty of Language, History and Geography) by the scholars who came from Russia such as Zeki Velidi Togan, and Abdülkadir İnan had accelerated by Atatürk's interest in these fields and his support. Afterd

his death, it cannot be said that the institutions he formed carried out these studies with the same speed.

Although the interest in this field has increased by the formation of the new Turkish states after the collapse of the Soviets, high rank studies have not been carried out due to lack of a strong scientific basis. Although the need for the knowledge has been partly met by translations, original work is stil required.

In this presentation, the research in Turkey about Middle Asia Turkish history will be evaluated and the problems in this field will be discussed.

Key Words: Turkey, Central Asia, Turkish history.

Türkiye’de Orta Asya Türk tarihi araştırmalarına duyulan ilgide Fransız Sinolođu Deguignes (1721-1800)’nin **Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Umumî Tarihi** adlı eserinin tesiri büyük olmuştur. Önceki dönemlerin Osmanlı tarih anlayışında İslâm öncesi Türklerinin tarihi fazla bir yer tutmamıştır. Devrin zihniyetine göre bu durumu tabiî karşılamak gereklidir. Ayrıca Sinolojik tedkiklerin henüz yapılmadığı dönemlerde İslam öncesi Orta Asya Türk tarihine ait fazla bilgi kaynağının bulunmadığını da hatırlamak gerekiyor. Bu döneme ait kitaplarda Karahanlıların atası Efrasiyab veya Osmanlıların atası Oğuz Han gibi İslâm öncesi döneme ait isimlerden bahsedilirse de bunlar, tarihî kişiliklerden ziyade destan kahramanları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. II. Bayezid devrinin tarihçisi Bayatlı Mahmud’un **Cam-ı Cem-Ayin**’i kayıp **Oğuzname**’den bazı bölümler ihtiva etmekte ise de buradaki bilgileri tarihî kronolojiye oturtmak zordur. Sinoloji tedkiklerinin ilerlemesi ile Türk tarihçileri Batılı araştırmacıların eserlerinden kendi tarihlerinin ilk devirlerini öğrenmeye başlamışlardır. Gerçi daha evvel Reşidüddin gibi İslâm tarihçilerinin verdikleri bilgiler biliniyordu ama bunlar, tarih kitaplarında eski Türk tarihinin yeterli ölçüde yer almasını sağlamaktan uzaktı. Ebu’l-Gazi Bahadır Han’ın eserlerinde verilen bilgilerin de metodik bir değerlendirilmesi yapılmamıştı. Esasen o dönem zihniyetinde hâkim anlayışa göre İslâm öncesi dönemler Türklerin cahiliye dönemi sayılırdı. Vanî Mehmed Efendi gibi bir XVII. asır medrese bilgininin Oğuz Han’ı Türklere gönderilen bir peygamber olarak kabul eden anlayışı, kendisine mahsus marjinal bir fikir olmaktan öteye gidememişti. Bununla birlikte **Oğuz Destanı** Oğuz Han’ı Müslüman olarak kabul eder.

Deguignes’nin kitabını okuyan bazı Türk tarih yazarlarının ondan aktardıkları bilgileri kendi kitaplarında kullanmaya başladıklarını biliyoruz. Mustafa Celâedin Paşa, Fransızca olarak yazdığı **Eski ve Yeni Türkler** adlı kitabında Türklerin İslâm öncesi tarihlerinin de önemli olduğunu ileri sürdü. Ayrıca Türkler ile Hind-

Avrupalıların aynı menşe'den geldiklerini iddia etti. Süleyman Paşa, **Tarih-i Âlem** adlı kitabında Deguignes'den yararlanarak Türklerin İslâm öncesi tarihlerine de yer verdi. Manastır Askerî İdadîsi'nde Mustafa Kemal'in tarih hocası Mehmed Tevfik Bey'in (Bilge) bu kitapların tesiri ile derslerini anlattığı ve Mustafa Kemal'in milliyetçi fikirlerinde bu hocasının tesirinin olduğu bilinmektedir (Pala, 1999: 160-161). Deguignes'den sonra Leon Cahun'un **Gök Sancak** adlı romanı Türklerin, Orta Asya'daki tarihlerine romantik bir ilgi duymalarında tesiri olan kitaplardandır. Bu kitabı Türkçeye Necib Âsım çevirmiştir (Eren, 1977: 170). Leon Cahun'un **Introduction à l'histoire de l'Asie (Asya Tarihine Giriş)** kitabı, o dönemde bu ilgiyi duyanların ihtiyacını karşılayan eserlerden biri olmuştur. Birinci Dünya Harbi öncesi Orta Asya Türk tarihi araştırmaları, **Türk Derneği** etrafında toplanan ve çoğu Rusya'dan gelen ilim ve fikir adamları tarafından yürütülmüştür. Bu dernek daha sonra "Türk Ocağı" adı ile faaliyetine devam etti ve **Türk Yurdu** dergisini yayımladı. **Türk Derneği** ve **Türk Yurdu** dergilerinde Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Ziya Gökalp, Halim Sabit Şibay gibi yazarların makaleleri yayımlandı. Abdürreşid İbrahim'in yayımladığı **İslam Dünyası** da bu dönemin tesirli dergilerindedir (Türkoğlu, 2003: 102).

XIX. asırdan itibaren Türk tarih yazarları müsteşriklerin eserlerinden İslâm öncesi Orta Asya Türk tarihi hakkında edindikleri bilgileri kendi kitaplarında kullanmaya başladılar. Necib Âsım, M. Şemseddin Günaltay, Rıza Nur kitaplarında bu döneme geniş yer vermişlerdir. Necib Âsım, **Türk Tarihi** adlı eserinde büyük ölçüde Cahun'un **Introduction à l'histoire de l'Asie** adlı kitabından istifade etmiştir (Âsım, 1318). M. Şemseddin'in **Mufassal Türk Tarihi** adlı eserinde, Deguignes'den başka Leon Cahun, A. Vambery, W. Radloff, W. Thomsen, A. Grünwedel, A. Von le Coq, Marc Aurel Stein, N. M. Yadrintsev gibi müsteşriklerden faydalandığını görüyoruz (Şemseddin, 1338-1340). 14 ciltlik büyük bir Türk tarihi yazan Doktor Rıza Nur da aynı yolu takip etti (Nur, 1342-1924). Rıza Nur, daha evvel İskenderiye'de **Oğuzname**'yi yayımlamıştı (Tevetoğlu, 1977: 344-345). Rusya'dan gelen Zeki Velidî Togan, Sadri Maksudî Arsal, Abdülkadir İnan, Yusuf Akçura gibi Türk ilim adamları Rus ilim geleneğini ve bilgisini de Türkiye'ye getirdiler. Bu ilim adamlarının Türk tarihinin bu dönemi ile ilgili yayımları büyük ilgi görmüştür. Son dönem siyasi tarihi ile meşgul olan Yusuf Akçura ise Türk Tarih Kurumu'nun ilk başkanı olmuştur. Zeki Velidî Togan'ın Umumî Türk Tarihine Giriş adlı eseri bugün de değerini koruyan, alanının öncü eserlerinden biridir. Sadri Maksudî Arsal **Türk Tarihi** ve **Hukuk** adlı kitabı ile tanınmıştır. Abdülkadir İnan Tarihte ve Bugün Şamanizm ve **Eski Türk Dini Tarihi** adlı eserleri ile Türk din tarihi araştırmalarına önemli katkılarda bulunmuştur.

Orta Asya Türk tarihi araştırmalarında Mustafa Kemal Atatürk'ün bu alana duyduğu ilginin büyük ağırlığı vardır. Dağılan bir imparatorluktan bir millî

devlet kurmak ve yeni bir insan tipi yetiştirmek isteyen Mustafa Kemal, dil ve tarihi bu hedefi için iki tesirli vasıta olarak seçti. Bu çerçevede Orta Asya Türk tarihi araştırmalarını teşvik etti. Onun tarih tezinin bir ayağını Anadolu'nun en eski halklarının Türk olduğunu ispat etmek, diğer ayağını da Türklerin çok eski zamanlarda Orta Asya'da büyük bir medeniyet kurduklarını ortaya koymak teşkil ediyordu. İlmî olmaktan çok siyasi ve ideolojik endişelerle ortaya atılan bu tez akademik çevrelerde kabul görmedi ama Türk tarih eğitiminin esas fikrini teşkil etti ve tesirleri zamanımıza kadar devam etti. Mustafa Kemal, yeni bir anlayışla dil ve tarih araştırmalarını gerçekleştirmek için Ankara'da Türk Dil Kurumu'nu, Türk Tarih Kurumu'nu ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kurmuş, tarih ve dil kongreleri düzenlemiş ve bu kongrelere katılarak fikirlerinin akademik çevrelerce benimsenmesi için çalışmıştır.

İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak Mehmed Fuad Köprülü tarafından kurulan Türkiyat Enstitüsü, kurucusunun büyük ilmî itibarı ile kısa zamanda büyük bir ağırlık kazandı. Orta Asya Türk tarihi araştırmacılarının en büyük isimlerinden V. V. Barthold Rusya'dan gelerek burada on iki konferans verdi. Bu konferanslar Türkiyat Enstitüsü tarafından Türkçeye çevirilerek yayımlandı ve Türk tarihinin bu alanı için vazgeçilmez bir eser olarak her zaman okundu. Onun, "Türk Tarihî Tetkiklerine Medhal" adlı bir çalışması daha önce **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası**'nda yayımlanmıştı. M. Fuad Köprülü'nün kendisine dünya çapında şöhret kazandıran ilk büyük eseri **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**'dır. Köprülü 1919 yılında yayımlanan bu eserinde Türk kültür tarihinin iki önemli ismi olan Hoca Ahmed-i Yesevî ve Yunus Emre'yi tarihî şahsiyetleri ile incelemiştir. Türklerin İslâmlaşmasında ve İslâm anlayışında çok büyük ağırlığı olan bu iki tarihî şahsı, içinde yaşadıkları tarihî çevre ile değerlendiren Köprülü'nün bu eserinde, Ahmed-i Yesevî'in yaşadığı dönemin Orta Asya Türk kültürü de ana çizgileriyle ortaya konmuştur. Köprülü'nün, Barthold'un **İslâm Medeniyeti Tarihi** adlı kitabını yayımlarken bu esere koyduğu notlar ve açıklamalar onun bu sahaya vukufunu göstermektedir. Köprülü'nün kurduğu **Türkiyat Mecmuası** günümüzde de yayımına devam etmektedir. Türkiyat Merkezi'nin düzenlediği Türkiyat Kongrelerinde Orta Asya Türk tarihi alanında çalışan araştırmacılar yeni çalışmalarını tanıtmışlardır. Bu kongreler son zamanlara kadar devam etmiştir.

Köprülü tarafından kurulan **Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası** ile bunun devamı olan **Türk Hukuk Tarihi Mecmuası** da kendisinin ve Abdülkadir İnan, Zeki Velidî Togan gibi ilim adamlarının yazıları ile bu alana katkıda bulunmuştur. Abdülkadir İnan, "Orun ve Ülüş Meselesi" isimli önemli makalesini bu dergide yayımlamıştır.

Yeni tarih anlayışını ilmî temellere oturtmak için 1931 yılında Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti adıyla kurulan Türk Tarih Kurumu, tarih kongreleri ve yayınları

ile bu hedefi gerçekleştirmek istemiştir. Maarif Vekâleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında düzenlenen I. Türk Tarih Kongresi'ne Cemiyet'in üyeleri dışında İstanbul Darülfünü'ndan bazı hocalar ile lise, muallim mektebi ve orta okul öğretmenleri katılmışlardır. Bu kongrede Atatürk'ün tarih tezinin ilmî temele dayanmadığını söyleyen Zeki Velidî Togan, İstanbul Üniversitesi'nden ayrılmak zorunda kalmış ve Almanya'ya gitmiştir. Orta Asya Türk tarihinin Türkiye'deki en büyük otoritesinin bu şekilde bir müddet için kaybı, başlangıç safhasında olan bu saha araştırmalarında büyük bir eksiklik yaratmıştır. Togan, Atatürk'ün ölümünden sonra yeniden İstanbul Üniversitesine dönerek bu alanda çalışmaya devam etmiştir. Onun geniş bir tarih görüşü ve zengin bir malzemeye dayanan Umumî Türk Tarihine Giriş adlı kitabı, kendi alanında bugün de vazgeçilmez bir eser vasfını korumaktadır. Togan, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak kurduğu İslâm Tetkikleri Enstitüsü'nün dergisinde başka dergilerde yazdığı makalelerle bu alan çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur.

Türk Tarih Kurumu'nun düzenlediği tarih kongreleri günümüzde de devam etmektedir. Bu kongrelerde Türk tarihi alanında çalışan çeşitli ülkelerden ilim adamları yeni araştırmalarını ortaya koymaktadırlar. Bu Kurumun Belleten adıyla yayımlanan dergisinde Orta Asya Türk tarihi alanında da değerli makaleler yayımlanmıştır. Türk Tarih Kurumu son yıllarda Orta Asya Türk tarihi ile ilgili kazıları da desteklemeye başlamıştır. Bu çerçevede TİKA'nın yardımı ile Moğolistan'da Orhun Abideleri kazısı ile Kırgızistan'da Son Kөл kazısı yapılmıştır. Son Kөл'de İskit, Hun ve Göktürk dönemine ait kurganlar kazılmıştır. TTK'nin yayımladığı Ortaçağ'da Aktöbe kitabı büyük ölçüde kazı malzemesine dayanmaktadır.

Atatürk, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni Türk tarihini yeni bir gözle araştırmak için açmıştır. Onun düşüncesine göre bu Fakülte'deki filoloji kürsülerinde Türk tarihinin çeşitli dillerdeki kaynakları incelenecek, tercüme edilecek ve Türk medeniyeti bütün zenginliği ile ortaya çıkarılacaktı. Bu maksatla kurulan çeşitli dillerle ilgili kürsülerin, Fakültenin kurucusunun bu hedefini ne ölçüde gerçekleştirdiği incelenmeye değer bir konudur. Aradan altmış yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen Türk tarihinin Çince kaynakları Türkçeye çevrilememiştir. Türk Tarih Kurumu yayınları arasında çıkan iki kitap bu alanda yapılması gerekenin çok küçük bir parçasını oluşturmuştur. Bu fakültenin Sinoloji kürsüsünde ders veren Wolfram Eberhard'ın yazdığı Çin'in Şimal komşuları adlı kitap Çin kaynaklarının Orta Asya Türk tarihi alanında verdiği bilgilerin değerini ortaya koyan bir eser olmuştur. Onun öğrencilerinden Bahaeddin Ögel, Çin kaynaklarını kullanarak **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi, Türk Mitolojisi ve Türk Kültür Tarihine Giriş** adlı

kitaplarını yazmıştır. Yine bu fakültenin hocalarından Osman Turan, **12 Hayvanlı Türk Takvimi ve Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi** gibi kitapları ile çeşitli makaleleri Orta Asya Türk Tarihi araştırmalarına katkıda bulunmuştur.

Bu Fakülte'nin Macar Dili ve Edebiyatı kürsüsünü kuran László Rasonyi, Tarihte Türklük adlı eseri ile tanınır. Rasonyi bu eserinde Yunan, Latin ve Macar kaynaklarının verdiği bilgileri değerlendirmiştir. Bu fakültede çalışan Ahmet Temir ise en değerli Moğol kaynağı olan **Moğolların Gizli Tarihi**'ni Türkçeye çevirerek yayımlamıştır. Hasan Eren de Barthold'un bir eserini **Türk ve Moğol Uluslarının Tarihi** adıyla çevirmiştir. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarından Akdes Nimet Kurat'ın Karadeniz'in kuzeyindeki Türk kavimleri üzerindeki kitabı, bu alanda öncü çalışmalardan sayılır. Onun yetiştirdiği Reşat Genç, **Karahanlı Devlet Teşkilatı ve Kutadgu Bilig'e göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası** adlı kitapları ile tanınmıştır. Kurat'ın diğer öğrencisi İsmail Aka, Timuroğulları üzerinde çalışmıştır. Faruk Sümer, **Oğuzlar** isimli eserinde, kaynakların dışında saha araştırmalarının verdiği bilgileri de kullanarak bu alanda öncü bir tarihçi olarak tanınmıştır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, adları geçen bu araştırmacılarla başkalarının yazıları ile Orta Asya Türk tarihi araştırmalarına katkıda bulunmuştur. Bu dergide yayımlanan Wolfram Eberhard'ın "Eski Çin Kültürü ve Türkler", Akdes Nimet Kurat'ın "Göktürk Kağanlığı", Mustafa Köymen'in "Hsiung-nuların Tuku (T'u-ko) Kabilesi" gibi makaleler bu alanın bizde ilk telif çalışmaları arasında sayılırlar. Aynı Fakülte **Tarih Araştırmaları Dergisi**'ni de yayımlamaktadır.

Eski Türk Yazıtları adlı dört ciltlik kitabı ile bu alanda önemli bir boşluğu dolduran Hüseyin Namık Orkun'ndan sonra **Orhun Abideleri** üzerine Muharrem Ergin ve Talat Tekin çalışmışlar ve Türk tarihinin bu en eski yazılı kaynaklarını çeşitli yönleriyle incelemişlerdir. Aynı alanda Osman Fikri Sertkaya'nın çalışmaları kitabeler üzerinde yeni görüşler ortaya koymuştur. Onun **Göktürk Tarihinin Meseleleri** adlı kitabı bu konudaki makalelerinden oluşmaktadır.

İstanbul Üniversitesi, M. Fuad Köprülü'nün kurduğu Türkiyat Enstitüsünden başka Edebiyat Fakültesi ile de Orta Asya Türk tarihi araştırmalarına katkıda bulunmaktadır. Zeki Velidî Togan'dan sonra İbrahim Kafesoğlu bu Üniversitede aynı alanda ders vermiştir. Onun **Türk Bozkır Kültürü ve Türk Millî Kültürü** adlı eserleri, eski Türk dini, **Kutadgu Bilig** gibi konulardaki makaleleri bu alana yeni katkılarda bulunmuştur. Onun öğrencisi Abdülkadir Donuk da eski Türk unvanları üzerinde çalışmıştır. Bu üniversitenin yayımladığı **Tarih Dergisi** ve **Tarih Enstitüsü Dergisi** de burada anılmalıdır.

Türkiye'de sayısı bugün yüzü geçen üniversitelerin tarih bölümlerinde bu alanda çalışan pek çok araştırmacı Orta Asya Türk tarihi araştırmalarına katkıda

bulunmaktadır. Ahmet Taşağıl'ın **GökTürkler** adlı eseri ile Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları, Mehmet Alparğu'nun **Onaltıncı Yüzyılda Türk Dünyası: Özbek ve Kazak Hanlıkları** bunlar arasında zikredilebilir. Üniversitelerde hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinden de burada bazı örnekler vermek gerekiyor: Osman Demiral, **Bulgarların Menşei Tartışmalarında Orta Asya İhtimali**; Ali Merthan Dünder, **Osmanlı İmparatorluğu ve Japonya'nın Orta Asya Politikaları**; Ömer Soner Hunkan, **Orta Asya İlk Müslüman Türk Devleti Türk Hakanlığı (Karahanlılar)**; Anıl Yılmaz, **Türk Dünyasında Balbalların Dağılımı**; Sema Orsoy, **Çin Kaynaklarına Göre MS V. Yüzyıl Başlarına Kadar Orta Asya'da Ti ve Ch'iang Kavimleri**; Osman Yorulmaz, **Küçük Cüz Kazakları ile Çarlık Rusyası Arasındaki Siyasi İlişkiler (1730-1790)**.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı gibi kuruluşlar da yayımladıkları kitap ve dergilerle Orta Asya Türk Tarihi araştırmalarına katkıda bulunmuşlardır. Özkan İzgi'nin Uygurlar hakkında iki kitabı Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayımlanmıştır. Bu Kurumun yayımladığı **Türk Dünyası El Kitabı**'nda Orta Asya Türk tarihi hakkında makaleler de yer almıştır.

Zeki Velidî Togan'ın başkanlığında Oryantalistler Kongresi tarafından yayımlanması kararlaştırılan **Türk Kültürü El Kitabı**'nın ancak iki ciltlik bir bölümü yayımlanabilmiştir. Emel Esin'in yazdığı **İslâmiyet'ten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş**, bu eserin bir bölümü olarak yayımlanmıştır.

Eski Millî Eğitim Bakanlarından Hasan Celâl Güzel'in yayımladığı **Türkler** isimli 20 ciltlik eseri de burada anmak gerekiyor. Türk tarihi ve kültürünün bütün alanlarında binden fazla makalenin yayımlandığı bu eserde dünyanın her tarafında Orta Asya Türk tarihi üzerinde çalışan pek çok araştırmacının eski makaleleri ile son çalışmalarını bulmak mümkün olmaktadır. Bu eser hakkında bir fikir verebilmek için bazı makale başlıklarını burada veriyoruz: Tuncer Baykara, **Türklüğün En Eski Zamanları**; Emel Esin, **İç Asya'da Milattan Önceki Binyılda Türklerin Atalarına Atfedilen Kültürler**; Sema Orsoy, **Çin'in Resmî Hanedanlık Kayıtlarında Türk Kavimlerine Ait Monografiler**; İlhami Durmuş, **İskitlerin Kimliği**; Muhammet Beşir Aşan, **Yesi ve Çevresinde Sakalar**; Salim Koca, **Tüklerin Göçleri ve Yayılmaları**; Salim Koca, **Büyük Hun Devleti**; Tilla Deniz Baykuzu, **Kuzey Liang Hun Devleti**; Numaniye Hidayet Ekrem, **Chang-Chien'in Seyahat Raporuna Göre Hunlar Dönemindeki Orta Asya**; Mehmet Tezcan, **Kuşanların Menşei**; Salim Cöhçe, **Hindistan'da İlk Türk Hâkimiyeti: Kuşanlar ve Akhunlar**; Enver Konukçu, **Akhunlar**; Enver Konukçu, **Akhunların Kalıntısı Olarak Kalaçlar**; Gülçin Çandarlıoğlu, **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü**; Ahmet Taşağıl, **GökTürkler**; Ahmet Taşağıl, **Uygurlar**; Ahmet Taşağıl, **İslâm Öncesi Devrede Orta Asya'da Yaşayan Türk**

Boyları; Erkin Emet, **Uygur Türkleri**; Varis Abdurrahman, **Koçu (İdikut) Uygur Devleti**; Tufan Gündüz, **Oğuzlar**; Erdal Aksoy, **Oğuz Türklerinin İdarî Yapı ve Boy Teşkilatına Bir Bakış**; Hüseyin Salman, **Türgişler**; Hüseyin Salman, **Karluklar**; Ahmet Gökbel, **Kıpçaklar ve Kumanlar**; Yıldız Kocasavaş, **Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Âdetleri**; Harun Güngör, **Eski Türklerde Din ve Düşünce**; Esin Kâhya, **Eski Türklerde Bilim**.

KAYNAKÇA

Âsım, Necib, (1318), **Türk Tarihi**, Dersaadet.

Dequignes, Joseph, (1976), **Büyük Türk Tarihi**, İstanbul: Türk Kültür yayını.

Eren, Hasan, (1977), “Necib Âsım (Yazıksız)”, **Türk Ansiklopedisi**, 25, 170.

Nur, Doktor Rıza, (1342-1924), **Türk Tarihi: Resimli ve Haritalı**, İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Pala, Ayhan, (1999), “Mustafa Kemal’in Manastır Askerî İdadîsindeki Çevresi”, **Atatürk ve Manastır Sempozyumu, Manastır, 12-13 Ekim 1998 Bildiriler**, Ankara: Gazi Üniversitesi, 157-163.

Şemseddin, M., (1338-1340), **Mufassal Türk Tarihi**, Şehzadebaşı: Evkaf Matbaası.

Tevetoğlu, Fethi, (1977), “Nur, Doktor Rıza”, **Türk Ansiklopedisi**, 25, 344-345.

Türkler, (2001), Ankara: Yeni Türkiye.

Türkoğlu, İsmail, (2003), “Central Asian Studies in Turkey (1985-2002)”, **Research Trends in Modern Central Eurasian Studies (18th-20th Centuries): A Selective and Critical Bibliography of Works Published between 1985 and 2000, Part 1**, Tokyo: The Toyo Bunko. 99-126.